

UDC 930.85 (4-12)

YU ISSN 0350-7653

ACADEMIE SERBE DES SCIENCES ET DES ARTS

INSTITUT DES ETUDES BALKANIQUES

BALCANICA

ANNUAIRE DE L'INSTITUT DES ETUDES BALKANIQUES

XXVIII

Redacteur

NIKOLA TASIC

Directeur de l'Institut des Etudes balkaniques

Secetaire

ALEKSANDAR PALAVESTRA

Membres de la Redaction

MILUTIN GARASANIN, MILKA IVIC, CEDOMIR POPOV,
ANTHONY-EMIL TACHIAOS (Thessalonique),
DIMITRIJE DJORDJEVIC (Santa Barbara), DRAGOSLAV ANTONIJEVIC,
VESELIN DJURETIC, MIODRAG STOJANOVIC

BELGRADE

1997

<http://www.balcanica.rs>

начин на који „светске системе“ представљају Бродел, или Имануел Валерштајн. Тај Балкански „свет“ који Стојановић назива „прва Европа“, у много чему супротстављен је другој „новој Европи“. Између та два света често нема ни разумевања ни праве толеранције, због чега обе „стране“ могу само изгубити - економски и материјало - али и нестајањем културног идентитета. Књига Трајана Стојановића, *Балкански светови - прва и последња Европа*, заправо је покушај да се одговори на питање: зашто је то тако? У њој се препознају основне структуре прве Европе, и уочавају спори ритмови Балканске историје, који су - не једном - као дубинска тектонска кретања били покретачи европских и светских историјских токова. „У овој књизи се Балкан описује као саставни део прве Европе. Његово изузимање из нове Европе, као и устрој-

ство нове Европе засноване више на новцу и моћи а мање на култури, могло би заправо, довести до самоубиства Европе уопште“, вели Стојановић. Ова значајна књига није конвенционална историја Балкана. Њена највећа вредност је у методу препознавања дубинских културних и економских структура, у свежим идејама и смелим хипотезама које ће сваког истраживача прошлости натерати да се замисли и потражи и неку нову стазу и нов траг. Аутор сам, у уводу, најтачније дефинише своју књигу као смелу и изазовну синтезу радних хипотеза, уз наду да ће она послужити као водич, али не и калуп. У време када је, незаслужено, и сама реч *Балкан* постала погрдна, књига Трајана Стојановића *Балкански светови - прва и последња Европа*, несумњиво је драгоцен водич кроз богату, густу али често и тешко проходну, шуму балканске историје.

Александар Палавесћира

ROMAN LIMES ON THE MIDDLE AND LOWER DANUBE,
Archaeological Institut Belgrade, Cahiers des Portes de Fer, Monographies 2,
Belgrade 1996, 275 p.

Иако у врло тешким околности-ма за нашу земљу, Археолошки институт у Београду успео је да организује међународни научни скуп који је одржан на Ђердапу 26-28. априла 1995, а у којем су учествовали најкомпетентнији познаваоци проблематике римског лимеса у средњем и доњем Подунављу. Нове резултате истраживања у провинцијама Горњој Мезији, Панонији, Доњој Мезији, Дакији и Скитији изнели су научници из Румуније, Бугарске, Пољске и земље домаћина. Осетило

се једино одсуство истраживача из Мађарске. Врло вредни реферати и саопштења, праћени одговарајућим илустрацијама (мапама, скицама, фотографијама) објављени су без одлагања у квалитетној, брижљиво припремљеној публикацији која је пред нама. Низ историјско археолошких реферата о горњомезијском лимесу уводи темељан чланак П. Петровића и М. Васића посвећен досадашњим резултатима археолошких истраживања дуж Дунава од Сингидунума до Аква (15-26). Аутори су дали пре-

глед утврђења, од највећих, легијских castra, до стражара, „логистичких центара“ и claustra и утврдили да је основа одбрамбене линије, укључујући и пловидбу Дунавом (лука, мост, канал) постојала већ, крајем I – почетком II в. н. е. (18). Наредне стране (19-20) посвећене, су археолошким и епиграфским сведочанствима о градњи пута кроз клисуру и о регулисању пловидбе кроз њу; слику о томе употпуњује важно откриће луке у Aquae (Прахово). Аутори потом реконструишу фазе грађења утврђења (20-23) и на крају дају приказ и планове унутрашњег распореда и садржаја на појединачним локалитетима чиме заокружују своју врло корисну и потпуну синтезу. На њу се надовезује историјски прилог М. Мирковић о римској политици на ђердапском делу лимеса, 33-117. г. (27-40). Заснован на епиграфским, као и археолошким и (оскудним) литерарним изворима, овај рад показује како је расла заинтересованост Римљана за овај део Царства у I в. пре н. е. када у Мезију долазе и распоређују се легије као и мање војне формације. То прати градња путева и пограничног система утврђења, а и једно и друго знатно се унапређује у време Домицијана када се, између осталог, повезује десна обала Дунава од ушћа Саве до доњег Дунава и гради castra у Виминацију-њу (36-37). Обимни радови на изградњу моста, друма и копања канала којима су припремани Трајанови ратови, потврђени су епиграфским и археолошким доказима (37-39). Најзад, према археолошким истраживањима у Ђердапу види се да су већ од Хадријана нека од ових места напуштена, док пут кроз Ђердап губи свој значај. Тему донекле сличну

претходној, горњомезијски лимес у периоду Домицијанових и Трајанових ратова, 86-106 г. прегледно је обрадио, претежно са археолошког аспекта, Н. Гудеа (115-124). Залеђе лимеса и улогу колоније Scupi у Домицијановом рату на Дунаву осветлио је С. Душанић 1(41-51). Да је војска из прекоморских провинција преко Скупа била упућивана на Дунав аутор је доказао новом допун-ом епиграфских споменика и повезивањем досад неуочених података који се у њима налазе (уп. епиграфске апендиксе, 49-51, из *IMS VI*, ед. Б. Драгојевић Јосифовска). Треба поменути и важан натпис на којем се говори о новом друму, (*IMS II 50*) који води у Дарданију; нажалост оштећење натписа не дозвољава сигурну допуну (уп. Мирковић, стр. 39 са нап. 70) и Душанић, 48 нап. 59-61). Резултате истраживања простора који је заузимао логор легије IV Флавија у Сингидунуму детаљно је саопштио Д. Бојовић 1(53-68). Диани код Кладова посвећена су три прилога: најранија утврђења, из времена пре Трајана, открила је Ј. Кондић (81-86), а покретним материјалом позабавиле су се Д. Грбић 1(87-91) и Т. Цвјетићанин, (93-99). Проблем убикације Ледерате тема је прилога А. Јовановића, (69-72), који претпоставља да је, током времена могло бити два, (или чак више) места са овим именом. Још три прилога посвећена су позноантичким одн. рановизантијским утврђењима: Равни (М. Томовић, 73-80), Конопишту (П. Поповић, 101-103) и Љубичевцу (М. Кораћ, 105-109). М. Ђорђевић дала је преглед истраживања леве обале Дунава у јужном Банату (125-133). Вреди истаћи да је археолошким налазима у Панчеву констатовано

постојање станице која је засад неидентификована, јер се на том месту нигде у итинерарима не помиње. Најзад, занимљиво је саопштење В. Науденове (111-114) о културним приликама у Рацијарији; посебно се обрађује мермерна Херкулова статуа високог квалитета, за коју аутор сматра да је реплика Лисипове. И док је мезијски лимес доиста темељно обрађен, Панонију, нажалост, представљају само два чланка: И. Поповић анализом нових археолошких налаза са Саве (околина Шапца), долази до новог, убедљивог закључка да је део Мачве у позној антици припадао Другој Панонији, одн. да је граница између ове провинције и Прве Мезије била речица Вукодраж, притока Саве (137-142). Д. Димитријевић дала је приказ досадашњих резултата о Classis Flavia и њеним лукама на Дунаву од Cusum-а до Taurunum-а (143-157). Лимесу Мезије Inferior посвећено је више вредних радова: резултате ископавања у протеклој деценији и по на одсеку Dorticum-Durostorum дао је Р. Иванов (161-171), на форуму Oescusa Т. Иванов (183-186), а у Никополису на Истру Л. Русева Слокоска, (205-211). Пристаниште у Novae предмет је реферата Т. Сарновског, (195-200) дугогодишњег истраживача и најбољег познаваоца овог значајног локалитета. Архитектуру истог места обрадиле су А. Милчева и Е. Генчева, (187-193) са илустрацијама луксузне керамике и стаклених предмета (Т. III). Детаље о систему војног лого-

ра, који карактерише као дефанзивни, изнео је П. Донеvски (201-203). По важности за историју доњег Подунавља истиче се тема Д. Ботеvе, Јужна граница Доње Мезије од Хадријана до Септимија Севера; на основу минуциозне анализе првенствено нумизматичких извора, аутор прати прелазак града Никополиса ad Istrum из Тракије у Доњу Мезију, и потом његово ширење територије, нарочито притоком Дунава која га тек и везује за ову реку (173-176). М. Тачева у раду о publicum portorii Илирика и Тракије (177-182), разматра два недавно објављена натписа, чије читање донекле мења и прецизније их датује, пратећи каријеру кондуктора порторија Илирика и чланова њихових породица поменутих, на натписима (Iulii i Sabinii). Дакија и Скитија приказане су у четири рада румунских археолога: Т. Dvorski дао је преглед резултата ископавања на limes Alutanus у протеклих петнаест година (215-222); М. Zahariade о лимесу у Skitia Minor (223-234); томе следе два прилога о посебним локалитетима, I. Stinga извештава о римском насељу у Gira Mare (235-242) и R. Ardevan о Dierni, њеној топонимији и историји (243-246). Акта садрже и кратка саопштења са *Poster section* (249-268). Завршна разматрања дао је доајен српске археологије М. Гарашанин, закључујући да је поред постигнутог напретка, скуп показао и која нова истраживања (код нас на првом месту јужни Банат) још увек чекају археологе.

Милена Милин